ספר לקוטי אמרים — בגודל ענוותנותו קרא אדה"ז את ספרו בשם „לקוטי אמרים", להורות שאינו אלא ליקוט ענינים „מפי ספרים ומפי סופרים", והוא רק ליקטם וקיבצם למקום אחד, **חלק ראשון הנקרא בשם ספר של בינונים** — ספר המורה את סדר עבודת ה' ל„בינונים", **מלוקט מפי ספרים** — חסידים מפרשים שהכוונה לספרי השל"ה הקדוש ולספרי המהר"ל, **ומפי סופרים** — הבעש"ט והמגיד ממעזריטש, **קדושי עליון נ"ע,**

מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר (התורה והמצוות) **מאוד בפיך ובלבבך לעשותו** — הכתוב מלמדנו שקרוב מאד לאדם לקיים את התורה והמצוות בכל שלושת ה„לבושים", דהיינו כלי הפעולה של הנפש, שבהם מתלבשת הנפש כדי להביא לידי פועל את רצונה: מחשבה („בלבבך"), דיבור („בפיך") ומעשה („לעשותו").

ובעומק יותר — הכוונה בתיבת „בלבבך" אינה רק למחשבה, אלא גם לרגשי הלב, אהבת ה' ויראת ה': כשאדם מקיים מצוה מפני אהבתו להשי"ת, בידעו שהדרך היחידה להתקשר אליו היא ע"י קיום מצוותיו — אזי קיום המצוה הוא מתוך חיות ותענוג, כמו אדם העושה את רצון חברו האהוב עליו, שעשייתו היא מתוך תענוג וחיות; וכשנמנע מלעשות עבירה מצד יראתו הפנימית מהשי"ת — הרי גם בהימנעות זו שוכן הרגש שבלב.

ונמצא, שפירוש פסוק זה הוא שקרוב מאוד לאדם לקיים את „הדבר", התורה והמצוות, מתוך רגשי הלב של אהבת ה' ויראת ה'.

לבאר היטב איך הוא קרוב מאוד — כי מטבעו נמשך הלב האנושי אחרי תאוות הגוף, וצריך להפוך ממש את נטיות הלב מתאוות עולם הזה לאהבת ה', ולפי הרגשתנו אין זה דבר קל, ואינו „קרוב"; וכן קשה מאוד לאדם לנטוע בנפשו יראת ה', כדברי הגמרא (ברכות לג, ב): „אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא". ואם כן, איך נאמר בכתוב שהדבר הוא „קרוב מאוד" לכל אדם?

ספר של בינונים: **ע"ד לשון רז"ל — ר"ה טז, ב.** מפי ספרים ומפי סופרים: **לשון זה — גם לקמן בהקדמה. הקדמת ח"ב. לקמן פמ"ב (בהיפוך הסדר). נמצא גם בספר עבודת הקודש (לר"מ ן' גבאי) ח"ד פ"א. של"ה ג, ב. שפט, א. שפט, ב. ועיין ירושלמי יבמות פ"ד הי"א**[1]. כי קרוב אליך גו': **נצבים ל, יד.** לבאר היטב: **ע"ד לשון הכתוב — תבוא כז, ח.** בדרך ארוכה וקצרה: **ע"ד לשון רז"ל — עירובין נג, ב.**

1) ושם: „רבי זעירא בעא קומי ר' מנא הידינו רבה רבה דמתניתא רבה דאולפנה". ובקה"ע שם: „איזה רבי יפרש לו אם רבו דברייתא .. או רבו ממש הלומד עמו".

◆◇ **ספר לקוטי אמרים** שנה פשוטה ומעוברת: **יט כסלו.**

קובץ
שלשלת האור

היכל שלישי ◇◆ ספר ראשון

לקוטי אמרים

חלק ראשון

הנקרא בשם

ספר של בינונים

מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים קדושי עליון נ"ע מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו · לבאר היטב איך הוא קרוב מאוד בדרך ארוכה וקצרה בעזה"י.

ונתוסף בו **אגרת התשובה** מאדמו"ר נ"ע בדרך ארוכה וקצרה כולל כל עניני התשובה גם **אגרת הקודש** אשר כתב בכתב ידו הקדושה ולשונו הטהור.

כל אלה חוברו יחדיו תמים מלמעלה עיר וקדיש משמיא נחית

הוא ניהו כ"ק אדמו"ר הגדול הגאון האלקי אור עולם מופת הדור נזר ישראל ותפארתו קדוש ה' מכובד מרנא ורבנא **שניאור זלמן** נבג"מ.

ועתה הוגה היטב **התוצאה החדשה והמתֻקנת** בעיון נמרץ כמבואר מעל"ד

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקווי ברוקלין, נ. י.
שנת בקדוש ישראל יגילו לפ"ק

וענין זה מבאר אדה"ז **בדרך ארוכה וקצרה** — בדרך שאע"פ שלכאורה היא "ארוכה", היינו שדרושה לזה עבודה ויגיעה גדולה כדי להחדיר את האהבה להשי"ת בכל כחות נפשו של האדם, מ"מ בנוגע להשגת תכלית העבודה הרי היא "קצרה", כי על ידה נעשה האדם "קרוב" לקיום התומ"צ, וביכלתו לקיימן מתוך אהבה ויראה בלי מניעות ועיכובים, **בעזרת ה' יתברך**.

○ **א. ספר לקוטי אמרים .. בעזה"י: תיבות אלו הן לשון אדה"ז, ולכן נכללו בסדר הלימוד של ספר התניא (משא"כ המשך לשון דף השער, שהוא הוספה מאוחרת).**

(כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ[1])

ב. ספר לקוטי אמרים חלק ראשון הנקרא בשם ספר של בינונים .. ונתוסף בו אגרת התשובה .. גם אגרת הקודש כו': צ"ע שכמעט בכל ההוצאות — אין שער היחוד והאמונה (שהוא ח"ב **דספר התניא, כפי שנקרא בכ"מ[2]) נזכר בנוסח השער [שהרי לשון השער "ספר לקוטי .. בעזה"י" שייך** רק **לח"א (ולא לשער היחוד והאמונה), כמפורש בו — "חלק ראשון", ושהוא "מיוסד על פסוק כי קרוב גו'", והרי שער היחוד והאמונה אינו מיוסד על פסוק זה[3]].**

וכנראה נשתרבב הדבר מנוסח השער של ההוצאה הראשונה, שבה שער זה הוא השער לח"א בלבד, ואילו את השער לשער היחוד והאמונה כתב אדה"ז במקומו **— לפני ח"ב: "לקוטי אמרים חלק שני הנקרא בשם חינוך קטן, מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים קדושי עליון נ"ע, מיוסד על פרשה ראשונה של קריאת שמע" (שגם תיבות אלו הן לשון אדה"ז, ובאותו סגנון** ממש **של השער לח"א). ובטלה התמי' על שלא נזכר ח"ב בשער** הא' **של התניא.**

ואח"כ לא הוסיפו בשער אלא מה שניתוסף על ההוצאות הקודמות — "ונתוסף בו אגרת התשובה .. גם אגרת הקודש כו'".

אלא שעדיין צ"ע: לאחר ש"נעשה" השער הראשון השער הכללי **של כל הספר (ע"י שהוסיפו בו "וניתוסף בו אגרת התשובה"[4]) — לכאורה הי' צ"ל לשונו: "ספר לקוטי אמרים חלק ראשון .. בעזה"י. לקוטי אמרים חלק שני .. של קריאת שמע (כלשון אדה"ז הנ"ל). לקוטי אמרים חלק שלישי הנקרא בשם אגרת התשובה (שגם תיבות אלו הן לשון אדה"ז), והן לכאורה השער לאגה"ת[5])".**

(כ"ק אדמו"ר[6])

ג. לקוטי אמרים: ספר התניא נקרא בשם "לקוטי אמרים**" כי כולו מענות על שאלות ביחידות[7].**

(כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ[8])

ד. י"ל שהשם "לקוטי **אמרים" רומז גם לזה שע"י לימוד פנימיות התורה בזמן הזה, החל מספר התניא, זוכים לקיום היעוד[9] "ואתם** תלוקטו **לאחד אחד בני ישראל", כיון שפנימיות התורה מגלה את בחי' "אחד" (יחידה) שבכאו"א מישראל, עד לגילוי בחי' יחידה הכללית, משיח צדקנו.**

(כ"ק אדמו"ר[10])

ה. לקוטי אמרים .. מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים קדושי עליון נ"ע: אף שהשם "לקוטי אמרים" מורה על "ליקוט" של ענינים שכבר ישנם **("מפי ספרים ומפי סופרים קדושי עליון נ"ע)" — אין זה מקטין ח"ו את מעלת**

---

1) אגרות־קודש כ"ק אדמו"ר חי"ז ס"ע צב ואילך. לקו"ש חי"ז ע' 519. חכ"ו ע' 30 הערה 55. תו"מ חט"ו ע' 276. חכ"ד ע' 270. חכ"ז ע' 192. חל"ח ע' 207. ע' 285. חנ"א ע' 383. חנ"ח ע' 381. ח"ע ע' 30. שיחת מוצאי זאת חנוכה תשמ"א. **2)** לקמן אגה"ת פ"ד. אגה"ק ס"ה. ס"ו. ס"כ. ברוב המקומות בתו"א ולקו"ת (נסמן בספר המפתחות לספרי ומאמרי חסידות חב"ד (קה"ת תשכ"ו) יט, א ואילך). **3)** ומ"מ י"ל שמ"ש "מיוסד על פסוק כי קרוב כו'" שייך גם לשאר חלקי ספר התניא [אפילו לאגה"ק, שצורפה לספר התניא ע"י בני הגאון המחבר, שגם הם בני סמכא, ועאכו"כ — לשעהיוה"א ואגה"ת, שצורפו לספר התניא ע"י אדה"ז בעצמו] — שכשם שמבאר בחלק ראשון ש"קרוב מאוד" לכאו"א מישראל בכל הדורות לבוא לידי אהבה ויראה, כך בחלק שני מבאר עניני היחוד והאמונה, שהם "הדברים המעוררים האהבה והיראה" (חינוך קטן בסופו), באופן ש"קרוב מאוד" לכאו"א מישראל להגיע אליהם, ובחלק שלישי מבאר עניני התשובה באופן ש"קרוב מאוד" לכאו"א להגיע לתשובה, וכן הענינים המבוארים באגה"ק. **4)** והרי הוספה זו באה כבר בהוצאת שקלאב תקס"ו, היינו שיצאה לאור בחיי אדה"ז ונדפסה במקום הסמוך לו, ואגרת התשובה שבה אינה מהדורא קמא כי אם מהדורא תנינא (שנדפסה בהוצאה זו בפעם הראשונה), שכל זה מראה שאדה"ז שם עיניו על הוצאה זו. **5)** כפי שנדפס בהוצאת שקלאוו הנ"ל בפנים, לפני אגרת התשובה, בנוסח שווה בשתי הוצאות שקלאוו תקס"ו (אותיות ו־ז ברשימת דפוסי התניא) — משא"כ המשך הלשון שלאח"ז, שאינו שווה בשתי ההוצאות, ובלאה"כ מוכח שאינו מאדה"ז. **6)** "מראה מקומות, הגהות והערות קצרות". הערות שנדפסו בסוף ספר התניא הוצאת תשי"ד ואילך. לקו"ש חי"ז ע' 519. תו"מ חנ"ד ע' 90. ע' 338 ואילך. חנ"ט ע' 87. תשד"מ ח"א ע' 464. **7)** ראה לקמן בהקדמה. לעיל בלקוטים (ע' ה ואילך) אותיות טו־טז. **8)** לקו"ד ח"א ע' קלו. **9)** ישעי' כז, יב. **10)** תו"מ תש"נ ח"ב ע' 263 הערה 156.

החיבור, כי גם ענין ה„ליקוט" כשלעצמו[11] הוא ענין נעלה ביותר[12].

וע"ד שמצינו בספר משנה תורה להרמב"ם, שגם הוא[13] „מקבץ (היינו „מלקט") לתורה שבעל פה כולה"[14] (נגלה דתורה), ואעפ"כ מובן בפשטות שבזה שקיבץ כל הלכות התורה (המפוזרים במקומות שונים), וסידרם בסדר מסודר, באופן „שתהא תורה שבעל פה כולה סדורה בפי הכל"[14] – עי"ז גופא[15] נוסף חידוש בהלכות לגבי מה שהיו לפני כן [נוסף על החידוש העיקרי בזה שישנם כו"כ מאמרי חז"ל שלא הכניס ב„מקבץ לתושבע"פ"].

ועד"ז בנדו"ד – ספר לקוטי אמרים, המלקט את כל הענינים העיקריים והיסודיים של פנימיות התורה[16] – שבזה שאדה"ז ליקט את ה„אמרים" (שהיו „מפי ספרים ומפי סופרים") וסידרם בסדר מסודר, שיתאימו לכל בנ"י באופן ד„קרוב .. מאוד בפיך ובלבבך לעשותו" – עי"ז גופא נוסף בהם חידוש לגבי מה שהיו לפני כן [נוסף לזה שכמה „אמרים" לא הכניס אדה"ז ב„לקוטי אמרים", ע"ד הנ"ל בנוגע להרמב"ם][17].

(כ"ק אדמו"ר[18])

ו. לקוטי אמרים .. מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים .. מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו: השם „לקוטי אמרים" מורה שה„אמרים" שבספר זה אינם פרי התבוננות והעמקה והרחבה של המחבר, כי אם רק ליקוטים „מפי ספרים ומפי סופרים" (ומובן שזהו מצד ענין הענוה וכו').

וזהו רמז למצב האדם בתחלת עבודתו, שאינו יכול לסמוך על חב"ד שלו, כי „עיר פרא אדם יולד"[19] [דקאי גם על איש ישראל, שאין נפשו האלקית מתחלת לפעול (בשלימות) בעת לידתו], ולכן זקוק הוא ל„פי ספרים" ו„פי סופרים" שיורו לו הדרך אשר ילך בה.

אבל לאידך גיסא מובן שאין זה „ליקוט" ותו לא, אלא התאחדות של תמצית תוכן הענינים שנלקטו „מפי ספרים ומפי סופרים", עד שנעשה מזה ספר שלם, שבו נמצאת הדרך לעבודה תמה ושלימה.

ושני צדדים אלה מרומזים גם בהמשך לשון אדה"ז – „מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו":

„מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאוד" – מורה על תחלת העבודה, שאז: (א) יש צורך ב„יסוד" בפסוק בתושב"כ; (ב) יסוד העבודה הוא „כי קרוב אליך הדבר מאוד", כפשוטו של מקרא – שאין זה ענין שבא ע"י יגיעת האדם, אלא שכך נברא ע"י הקב"ה, שעבודת ה' קרובה אליו מאוד.

ו„בפיך ובלבבך לעשותו" – קאי על המשך העבודה, עד לשלימות העבודה בכל שלשת הענינים ד„בפיך", „בלבבך" ו„לעשותו", שהיא „עבודה תמה", „שאין אחרי' עבודה"[20].

(כ"ק אדמו"ר[21])

ז. ספר של בינונים: אדה"ז התחיל לכתוב גם „ספר של צדיקים", ונשרף (ביחד עם כמה סימנים מהשו"ע).

הרה"צ הסבא משפאלע בא אל אדה"ז לעירו (ליאדי או ליאזני), ואמר לו: „התחלתם לכתוב ספר של צדיקים, והעולם אינו יכול לסבול זאת, ונתעורר קטרוג למעלה, ופסקו שיישרף, ואני אעלה באותו להב השמימה". וכן הי', שבזמן השריפה נסתלק הסבא משפאלע[22].

(כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ[23])

11) נוסף על החידוש שישנו בספר התניא – שה„אמרים" נתלבשו בשכל (חב"ד), עד שגם השכל דנפש הבהמית יכול להשיגם, ואעפ"כ נשארו בגדר פנימיות התורה, עם כל המעלות שבהם. **12)** דוגמא לדבר – מ"ש „ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל", שמובן גודל העילוי והחידוש שבזה, ועד"ז בכל ליקוט אמיתי (שנעשה כראוי). וי"ל, שכיון שכל הענינים נמשכים ע"י תורה, הרי ע"י הלימוד בספרים המלקטים כל עניני תורה – מקרבים וממהרים קיום יעוד זה. **13)** וכן משנת רבינו הקדוש, ש„קיבץ כל השמועות .. בכל התורה כולה וחיבר מהכל ספר המשנה" (הקדמת הרמב"ם לספרו). **14)** הקדמת הרמב"ם לספרו. **15)** נוסף על החידוש בזה שנעתקו בו רק ההלכות (בלי השקו"ט) – ראה תו"מ תשמ"ח ח"ב ע' 207. וש"נ. **16)** לא רק ה„עצות בעבודת ה'" (לשון „הקדמת המלקט"), אלא גם הענינים היסודיים בידיעת ה' (יחוד ואמונה) – שהרי השם „לקוטי אמרים .. מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים כו'" קאי גם על חלק שני שבתניא (כנדפס בתחלתו). **17)** ועד"ז – בנוגע לספריהם של כמה מגדולי ישראל שנקראו על ידם בשם „ליקוט". וכמו ספר תורה אור, שהוא „לקוטי אמרים" (מאדה"ז) „על סדרי פרשיות התורה .. לחנוכה ולפורים כו'" (נוסח השער שנערך ע"י הצ"צ), דע"י שנלקטו בו כל המאמרים העיקריים מאדה"ז [כידוע („היום יום" יד אדר א) שהמאמרים דתו"א ולקו"ת נלקטו מאלפיים מאמרים] על ענינים אלו (ובאופן מסודר, כפי שסידר הצ"צ) – ניתוסף בהם חידוש. ועאכו"כ בנוגע לחלק השני דתו"א, „שהחלק השני נדפס יחד עם ביאוריו והגהותיו של רבינו הצמח צדק ונקרא בשם לקוטי תורה" (אגרות־קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ס"ע תקס ואילך) – די"ל הכוונה בזה, שהטעם שחלק זה נקרא בשם „לקוטי תורה" קשור עם הביאורים וההגהות שניתוספו בו. **18)** תו"מ שם ע' 209 ואילך. ע' 568. **19)** איוב יא, יב. **20)** ראה יומא כד, א. **21)** תו"מ תשמ"ג ח"ב ס"ע 1072 ואילך. תשמ"ו ח"ד ע' 406 ואילך. **22)** אדמו"ר מוהריי"צ לא ביאר קישור הענינים בין הסתלקות הסבא משפאלע ושריפת ה„ספר של צדיקים", אבל כיון שנאמרו בחדא מחתא, משמע שיש קשר ביניהם (כ"ק אדמו"ר – תו"מ חל"ב ע' 342). **23)** „מראה מקומות, הגהות והערות קצרות". אגרות־קודש כ"ק אדמו"ר ח"ט ע' רלב. תו"מ שם.

ח. גם ה„צדיק" האמור בתניא הוא מדריגה ממדריגות הבינונים[24], שהרי הספר נקרא „ספר של בינונים" ולא „ספר של צדיקים"[25].

(כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ[26])

ט. מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים קדושי עליון נ"ע: צריך ביאור: כיון ששפר התניא „מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים"[27] – איך ייתכן שבכל ספר התניא[28] מזכיר[29] רק ב' פעמים את הבעש"ט (בשער היחוד והאמונה[30] ובאגרת הקודש[31]), וב' פעמים את הרב המגיד (בח"א[32] ובאגרת הקודש[33]), והרי „כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם"[34], ויתרה מזו[35] – שישנו חיוב לומר דבר בשם אומרו[36], ובפרט ע"פ מ"ש המג"א[37] „כל שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר בלאו" (והרי ידוע[38] עד כמה התחשב אדה"ז עם פסקי המג"א), ועד שיש בזה משום גזילה ח"ו, כדאיתא במדרש[39] „כל שאינו אומר דבר בשם אומרו עליו הכתוב אומר[40] אל תגזול דל גו'"?

ובאמת מצינו כן בכו"כ גדולי ישראל, ואבוהון דכולהו – ר' אליעזר הגדול, שברובם ככולם דמאמריו לא הזכיר שם רבו, אף „שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם"[41].

ואולי יש לבאר זה (ע"פ נגלה) בב' אופנים[42]:

א) החיוב על אדם לומר דבר בשם אומרו אינו חל על תלמיד שחוזר דבר הלכה שקיבל מרבו, כיון שהכל יודעים שעיקר תורתו היא ממה שקיבל מרבו, וע"ד שאמרו לר' יוחנן „תלמידך יושב ודורש סתם והכל יודעים כי שלך היא"[43]. ואפילו מי שקיבל משנים, אם אחד מהם הוא רבו מובהק, הרי אותו דבר הלכה שקיבל מרבו המובהק אינו צריך לומר בשמו. ובפרט בנדו"ד, די"ל שסמך אדה"ז על מ"ש בשער הספר (ובפרטיות יותר – בהקדמתו)[44] שהוא „מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים קדושי עליון נ"ע"[45] (שהרי „מפי סופרים" קאי על הבעש"ט והמגיד[46]).

ב) ישנו עוד אופן שאין אדם חייב לומר דבר בשם אומרו – אם אחרי ששמע הדבר מרבותיו השיגו בשכלו הוא, באופן ד„יגעת ומצאת"[47], ונתעצם עמו עד ש„נקראת על שמו"[48], ויתירה מזו – תורתו[49]. ולכן אין לאומרו בשם אומרו, כיון שעכשיו אומרו (לא מפני שקיבל כן מרבותיו, כי אם) מפני שהשיג כן בשכלו הוא[50], ונעשה ענין וחידוש שלו[51], שגם לולי השמיעה מרבו הי' מגיע אליו ע"י יגיעתו (אלא שהשגת שכלו מתאמת עם השגת שכל רבו, כיון שיש בשכלו אותה נטי' ושורש, מהלך השכל ומהלך הנפש, כמו אצל רבו)[52].

---

*) אלא שבנוגע לאדמו"ר האמצעי אינו קשה כ"כ, כיון שמבהיר בהקדמותיו לביאוה"ז ושער האמונה (נעתקו בתו"מ חס"ב ס"ע 282 ואילך) שאין הדברים משלו, אלא ממה ששמע מאדה"ז בתוספת ביאורים. ומ"מ גם הוא אינו מציין בכל ענין מה אמר אדה"ז ומה ביאורו שלו. ואצל הצ"צ מצינו לאידך גיסא, שברובם ככולם של הענינים שמביא מספרים קודמים – לא זו בלבד שכותב מי אמרם, אלא גם מציין לשם הספר, הפרק, הדף והעמוד וכו' [וי"ל בטעם הדבר – כי לא תמיד השתדל להתייגע בדברי גדולי ישראל שקדמוהו עד שיתעצמו עמו ויהיו שלו (ואז לא יצטרך לאומרם בשם אומרם, כדלקמן בפנים), ותמורת זאת העדיף לנצל את כח היגיעה להעמקת ההבנה בענינים אחרים]. ואילו כשמביא מדברי אדה"ז – אף שבכ"מ מעתיק לשון אדה"ז ומסיים „עד כאן לשונו" (וכן יש ציוני מ"מ למאמרי אדהאמ"צ), מ"מ, משמע שציין זאת רק **בכתיבת** המאמר [וגם זה – רק בדרושים שכתב לעצמו, ולא בדרושים שכתב על מנת לפרסם. ומשמע שהטעם אינו מצד הענין ד„האומר דבר בשם אומרו", אלא כדי לציין לעצמו לחזור ולעיין בקטע זה וכיו"ב], ואילו **באמירת** המאמר הי' אומר כל הענינים יחד, מבלי לציין איזה מהם מקורו מאדה"ז או מאדהאמ"צ.

---

24) היינו שאינו אמיתית מדריגת צדיק, אלא עד כמה שנוגע לבינוני (ועד"ז ב„ספר של צדיקים", שכאשר מדובר שם אודות בינוני, הכוונה היא למדריגת הבינוני עד כמה ששייך בנוגע לצדיק) (כ"ק אדמו"ר – תו"מ שם). **25)** והדבר דורש ביאור (כ"ק אדמו"ר – תו"מ חנ"ט ע' 318 הערה 42). **26)** אגרות־קודש חי"ד ע' תמו. **27)** וכמבואר בפרטיות יותר בהקדמה, ובפרט עפמ"ש שם ש„קצת מהם .. מרבותינו (לשון רבים) שבאה"ק". **28)** ועד"ז בשאר ספריו (מלבד במקומות ספורים), וכן בספרי שאר רבותינו נשיאינו* לא הקפידו לומר דבר בשם אומרו. **29)** נוסף על המקומות (לקמן אגה"ק סכ"ג. סכ"ה) שכותב „שמעתי מרבותי", וידוע הכלל בזה (סה"ש תש"ד ע' 98. תש"ה ע' 59) שהכוונה היא להמגיד והבעש"ט. **30)** בתחלתו. **31)** סכ"ה. **32)** פל"ה (בהגהה). **33)** סט"ו. **34)** אבות פ"ו מ"ו. **35)** דאי מצד הסגולה להביא גאולה לעולם בלבד – אפשר לומר שעדיין לא הי' הדור ראוי לכך וכיו"ב. **36)** ראה לקו"ש חל"ו ע' 180 ואילך.

ש"נ. **37)** או"ח סקנ"ו סק"ב. **38)** ראה גם לקו"ש שם בשוה"ג. תו"מ חמ"ט ע' 127 הערה 6. ש"נ. **39)** תנחומא במדבר כב. ועוד. וראה בהנסמן בלקו"ש שם ריש ע' 181. **40)** משלי כב, כב. **41)** סוכה כז, ב. ש"נ. **42)** ראה גם לקו"ש שם ע' 181 ואילך. **43)** יבמות צו, סע"ב (וראה שם לפנ"ז: „וכי על כל דבר שאמר יהושע הי' אומר להם כך אמר לי משה, אלא יהושע יושב ודורש סתם, והכל יודעים שתורתו של משה היא"). וראה גם ירושלמי ברכות פ"ב ה"א. שקלים פ"ב ה"ה. מו"ק פ"ג ה"ז. טושו"ע ונו"כ יו"ד סרמ"ב סכ"ד. **44)** ואולי י"ל שהודעה זו היא גם בנוגע להמאמרים שלו וכו', כיון שהתניא הוא היסוד והתושב"כ ד(כל) חסידות חב"ד (ראה לעיל בלקוטים (ע' ב) אות א). **45)** ומ"מ עכצ"ל שלא סמך על זה לגמרי, שהרי ישנם כמה ענינים שהביא בשם אומרם, כדלעיל בפנים. **46)** ראה לקמן אות יב. **47)** מגילה ו, ב. **48)** ע"ז יט, א. **49)** קידושין לב, סע"א ואילך (ביחס ל„תורת ה'", ועאכו"כ – ביחס לרבו). וראה לקמן פ"ה. **50)** ובאופן זה מתורץ גם בנוגע להנהגת ר' אליעזר הגדול – שאצלו אין לומר שהוא מפני שלא הי' לו רב אחד, שהרי מצינו (סנהדרין סח, א) שאמר „הרבה תורה למדתי ולא חסרתי מרבותי כו", לשון רבים. **51)** ראה עד"ז לקמן בהקדמה אות טו. וש"נ. **52)** ולכן מצינו שאף שתוכן דברי התלמיד הוא כדברי רבו, מ"מ אומרם בסגנונו שלו. וכדוגמא הידועה בדא"ח (ראה לקו"ת פ' ראה

[ויתרה מזו – שיש תלמיד המתייגע כ"כ על דברי רבו, ו„קאי .. אדעתי' דרבי'"[53], עד שמחדש בהם („לאפשא לה"[54] יותר ממה ששמע מרבו (ע"ד „תלמיד המחכים את רבו"[55]). ובפרט בנוגע לאדה"ז, שהי' נשמה חדשה[56], שגם בענינים ששמע מרבותיו – גילה בהם (ע"י שהביאם בהבנה והשגה דחב"ד) אור חדש[57].

וי"ל שבאופן זה לא זו בלבד שאינו חייב לומר את הדברים בשם רבו, אלא גם אינו יכול לאומרם בשם רבו, שהרי ההוספה והחידוש הם שלו, ולא נאמרו מפי רבו. ועפ"ז יובן הטעם שלא נהג כן אדה"ז (ועד"ז ר"א הגדול וכו') עכ"פ מצד ההנהגה ד„מילי דחסידותא"[58] (שהרי מ"ש „כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם" מיירי באופן שאין בזה חיוב מצד הדין, דאל"כ לא הי' מקומו של ענין זה בפרקי אבות, שהם „מילי דחסידותא") – דכיון שהוסיף וחידש יותר ממה ששמע מרבו, לא הי' יכול לומר „דבר בשם אומרו"].

ועאכו"כ – כשמדובר בפנימיות התורה, ובהקדים:

ידוע מאמר הבעש"ט[59] „העצם כשאתה תופס בחלקו אתה תופס בכולו". ולכן ע"י לימוד התורה נעשה היחוד של עצם הנפש עם עצמות ומהות א"ס ב"ה, כמארז"ל[60] „אותי אתם לוקחים". וכיון ש„צדיקים דומים לבוראם"[61], הרי כשם שהקב"ה הכניס את עצמו בתורתו, כך הצדיקים הכניסו את עצמם בתורתם. ולכן, כל אלו שלמדו תורתם של הנשיאים בביטול והנחת עצמותו – לקחו בזה את העצם של הנשיאים, עד שהעצם של הנשיאים נתאחד עמהם, ונעשו „כולא חד".

אלא שלכאורה ע"פ ביאור זה הי' צ"ל כן גם בגליא דתורה, שגם תלמידיו של גדול בנגלה דתורה היו צריכים להיות דבר אחד עם בעל התורה. אבל לאמיתו של דבר יש חילוק בזה בין גליא דתורה לפנימיות התורה.

ובהקדמה, שלכאורה אינו מובן מ"ש „העצם כשאתה תופס בחלקו", שהרי כל עצם בלתי מתחלק. ומבואר בזה, שהכוונה היא לעצם כפי שהעמיד עצמו בציור מסויים, שבציור זה נמצא העצם בהעלם („בחלקו"), ואעפ"כ, כיון שבעצם אין חילוק בין העלם לגילוי, אלא הוא אותו העצם – הרי ע"י התפיסא „בחלקו" תופסים „בכולו".

ועפ"ז מובן, שכאשר התלמיד לומד את תורת רבו, אף שהעצם שבתורה הוא אצל שניהם בהשוואה, מ"מ, ציור התורה אצל התלמיד הוא באופן אחר מציורה אצל הרב. וכיון שענין הלימוד הוא מתוך שימת לב והתייחסות אל הציור, נמצא שענין התלמיד הוא ענין נבדל מענין הרב, ורק בהעלם יש בזה העצם דהרב („כשאתה תופס בחלקו אתה תופס בכולו").

אמנם, כל זה הוא בגליא דתורה, שעיקר לימודה הו"ע ההבנה והשגה, כפי שמשיג בשכלו (שכל הלומד) דוקא, שזהו היפך ענין הביטול וההתקשרות, אלא שבהעלם נעשה עי"ז ענין ההתקשרות; משא"כ בפנימיות התורה, שאף שגם בה יש ריבוי השגה – הרי בההשגה גופא נרגש בגילוי שהעיקר אינו ההשגה עצמה, אלא הביטול וההתקשרות להרב, וההשגה אינה אלא אמצעי לענין ההתקשרות. והיינו שהלימוד הוא באופן שמניח עצמו הצדה, ומתעצם עם הענין ד„אנכי" (ר"ת „אנא נפשי כתבית יהבית"[62]) של בעל המאמר, ו„בעל השמועה עומד כנגדו"[63], בבחינת „תען לשוני אמרתך"[64], „כעונה אחר הקורא"[65].

ונמצא שבפנימיות התורה ישנו העצם בגילוי, שהרי לא העמיד עצמו בדבר נבדל, אלא בענין שכל מהותו (גם בגילוי) הוא שעל ידו לוקחים את העצם. וממילא מובן שאין צורך לומר „דבר בשם אומרו", שהרי בלימוד פנימיות התורה אין התלמיד נבדל מהרב, אלא הוא מתאחד עם עצם הרב, ו„כולא חד".

(ב"ק אדמו"ר[66])

י. מפי ספרים ומפי סופרים: כמבואר לקמן בהקדמה, ש„קצת מהם נרמזין לחכימין באגרות הקודש" (שהו"ע

כד, ד. וראה סה"מ תש"י ע' 36 בהערה), שמצינו שר"י והרא"ש והר"ן אומרים אותו דבר שכל [ויתרה מזו – שהרא"ש, שהי' בדור שלאחרי ר"י, מביא את דברי ר"י], ומ"מ כל אחד אומר זאת באותיותיו ובסגנונו שלו. וע"ד מארז"ל (סנהדרין פט, סע"א ובפרש"י) „סגנון אחד עולה לכמה נביאים (נכנס בלבם, לזה בלשון זה ולזה בלשון זה, והכל אחד), ואין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד". **53)** ראה ע"ז ה, ב. **54)** זח"א יב, ב. **55)** חגיגה יד, א. **56)** סה"ש תש"ה ע' 127 ואילך. **57)** ראה קונטרס ענינה של תורת החסידות ס"ו (תו"מ חמ"ה ע' 263). **58)** ב"ק ל, א. **59)** ראה כתר שם טוב בהוספות סרכ"ז. וש"נ. **60)** ויק"ר פ"ל, יג. תנחומא אמור יז (לענין מצוות). וראה שמו"ר ר"פ תרומה. פל"ג, ו. תנחומא תרומה ג. לקמן פמ"ז. **61)** רות רבה פ"ד, ג. וראה ב"ר פס"ז, ח. ועוד. **62)** שבת קה, א (לגירסת הע"י). **63)** ירושלמי שבת פ"א ה"ב. שקלים ספ"ב. קידושין פ"א ה"ז. **64)** תהלים קיט, קעב. **65)** ראה סוכה לח, ב. תו"א יתרו סז, ב. קט, א. לקו"ת שה"ש מד, ב. ובכ"מ. **66)** תו"מ סה"מ כסלו ע' קנט הערה 99. תו"מ חכ"ג ע' 54 ואילך. חנ"א ריש ע' 99. ע' 233 ואילך. חנ"ה ע' 280 בשוה"ג להערה 88. חס"ב ע' 36. חע"ב ע' 46 ואילך. ע' 144 ואילך. תשמ"ג ח"ד ע' 1790 ואילך. שיחת אור לי"ד כסלו תשל"ט. יום ב' דחה"ש תש"מ.

„מפי ספרים", תורה שבכתב), „וקצתם שמעתי מפיהם הקדוש" (שהו"ע „מפי סופרים", תורה שבע"פ).

(ב"ק אדמו"ר[67])

יא. מפי ספרים: חסידים מפרשים בלמדם ספר התניא, על־פי מה שקיבלו מזקני החסידים מדור לדור[68], שהכוונה במ"ש (כאן ובהקדמה) „מפי ספרים" היא (גם) לספרי מהר"ל מפראג. ובכלל – מסורת חסידים בעלת סמכא היא.

ומסתברא מילתא, שהרי ב„שלשלת היחס .. מתולדות בית רבינו"[69] מתחיל כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מהמהר"ל מפראג, וכמבואר גם בזכרונותיו[70] שמוצאו של אדה"ז הוא מהמהר"ל.

(ב"ק אדמו"ר[71])

יב. ומפי סופרים: קבלה היא, ש„מפי סופרים" (לשון רבים) קאי (במיוחד) על הבעש"ט והמגיד.

(ב"ק אדמו"ר[72])

יג. מיוסד על פסוק כו': ו(אולי) שייך לומר שפסוק זה הוא גם תמצית כל הספר.

(ב"ק אדמו"ר[73])

יד. ראה לעיל אות ב (ובהערה 3).

טו. מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו: בענין זה מצינו דבר פלא:

בדרך כלל, לא מצינו בספרי רבותינו נשיאינו שמציינים בפתח הספר שהוא מיוסד על פסוק מסויים. אמנם ישנם מאמרים הפותחים בפסוק או מארז"ל, ושואלים בו שאלות (המתורצות בהמשך המאמר) – אבל הרי גם ספר התניא פותח (לא בפסוק „כי קרוב גו'", אלא) במארז"ל „תניא בספ"ג דנדה[74] משביעין אותו כו'", ומ"מ כותב אדה"ז ב„דף השער" שהספר „מיוסד על פסוק כי קרוב אליך כו'", אף שהביאור בפסוק זה הוא רק לאחר כו"כ פרקים[75], והרי זה לכאורה דבר חידוש.

וי"ל בביאור הענין – עפמ"ש אדה"ז בלקו"ת[76] שהפסוק „כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו" קאי על ראש השנה, שבו בונים בנ"י את ספירת המלכות („תמליכוני עליכם"[77]), שהו"ע „הדבר" – „ה' דבר, מלכות דאצילות, לעשותו, להיות בנין הנוקבא .. ובפיך היינו ע"י השופר, ובלבבך רעותא דלבא כו'".

וע"פ סיפור אדמו"ר מוהריי"צ[78], שהתחלת ספר התניא (ג' פרקים הראשונים) נאמרה בראש השנה – מובן מה שציין אדה"ז בדף השער שהספר „מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו", שענין זה נעשה בראש השנה.

(ב"ק אדמו"ר[79])

טז. עוד י"ל בזה, שמאחר שספר התניא הוא ספר של הוראה לכאו"א מישראל כיצד להתנהג בכל עניניו, לכן מורה אדה"ז מיד ב„דף השער", שאף שישנם כמה וכמה ענינים, החל מ„בפיך" ו„בלבבך" ועד „בעזה"י", מ"מ תכלית כל העבודה היא – „לעשותו" (וכפשטות לשון הכתוב, ש„בפיך ובלבבך לעשותו" אינם ג' קוים מחולקים, אלא „לעשותו" הוא התכלית ד„בפיך ובלבבך"), שיומשך במעשה בפועל[80], וכמאמר[81] „היום לעשותם".

ובזה גופא יש שני ענינים (בכללות): (א) כפשוטו – מעשה בפועל, (ב) עשי' מלשון כפי', כמו „מעשין על הצדקה"[82], שהו"ע האתכפיא דנפש הבהמית. ואף שלפי שני הפירושים מדובר אודות ענין תחתון, ענינים של מעשה בפועל או נפש הבהמית, ואין זה מגיע למעלת העבודה דמחשבה ודיבור ולעבודת הנפש האלקית מצד עצמה – מ"מ התכלית היא „לעשותו", כיון שהכוונה היא דירה בתחתונים[83] דוקא.

(ב"ק אדמו"ר[84])

יז. מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו .. בעזה"י: מזה מובן, שכללות ספר התניא לגבי הפסוק „כי קרוב גו'" הוא ע"ד תושבע"פ לגבי תושב"כ.

וע"פ ביאור אדה"ז[85] שתושבע"פ נקראת „תורת אמך", ואילו תושב"כ נקראת „מוסר אביך"[86], „משום שעד"מ כמו שכל אברי הולד כלולים בטיפת האב בהעלם גדול, והאם מוציאתו לידי גילוי בלידתה ולד שלם ברמ"ח אברים שכל עניני השקו"ט שבגמרא, יחד עם כל מעלתם, שהם שכל נעלה ביותר וכו' – צריכים להיות מיוסדים „אקרא", פסוק בתושב"כ, שהוא „דבר ה'" אשר „גלה סודו אל עבדיו הנביאים" (עמוס ג, ז), ענין שלמעלה מהבנה והשגה. ועד"ז בנדו"ד, שלפני כל השקו"ט בהבנה והשגה הבא לאח"ז בספר התניא – צ"ל ענין הקב"ע, והידיעה שהעיקר הוא „לעשותו".

67) תו"מ תשמ"ו ח"ד ע' 406. **68)** אבל „לא שמעתי בזה מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע". **69)** נדפסה בהקדמת „היום יום". **70)** ח"א פ"י. **71)** אגרות־קודש חי"ז ע' צב. סה"מ תשל"ח ע' רעג. תו"מ חס"א ע' 212. **72)** תו"מ תנש"א ח"א ע' 109 הערה 51. שיחת יום ב' דחה"ש תש"מ. **73)** הגהה (כתי"ק). **74)** ל, ב. **75)** פי"ז ואילך. **76)** דרושים לר"ה נו, סע"ד ואילך. וראה גם נצבים מו, א ואילך. **77)** ר"ה טז, סע"א. וש"נ. **78)** ראה „לייקוט פירושים" לקמן רפ"א. וש"נ. **79)** תו"מ ח"ע ע' 30. **80)** וענין זה הוא בדוגמת התחלת הגמרא (ריש ברכות) – „תנא אקרא קאי", היינו

81) ס"פ ואתחנן. וראה גם לקמן פי"ז. **82)** ראה ב"י לטור יו"ד סרמ"ח. לקו"ת בחוקותי מח, א. ובכ"מ. **83)** ראה לקמן רפל"ו. וש"נ. **84)** תו"מ חל"ח ע' 207. שיחת ש"פ מקץ, זאת חנוכה, תש"מ. **85)** לקמן אגה"ק סוסכ"ט. **86)** משלי א, ח.

ושס"ה גידים, ככה ממש כל רמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת באים מההעלם אל הגילוי בתושבע"פ" – נמצא שבפסוק זה כלול כל ספר התניא, בדוגמת התכללות כל האברים והגידים בטיפת האב.

וסיום הפיסקא „בעזה"י" – כיון שבתורה צ"ל „ברכו בתורה תחלה"[87], שברכה זו היא העזר מלמעלה על חיבור הפסוק „כי קרוב גו'" עם הביאור בספר התניא המיוסד עליו.

וככל הענינים שבפנימיות התורה – מתאים פירוש זה גם עם הפירוש הפשוט של פסוק זה ע"פ נגלה דתורה:

הפסוק „כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו" – קאי בפשטות על מצות התשובה[88], הכוללת את כל התורה והמצוות כולן, שהרי ע"י התשובה אפשר (לא רק לכפר **על כל עניני התומ"צ, אלא גם**) למלא ולהשלים **את כל עניני התומ"צ**[89], כדאיתא בגמרא[90] שע"י התשובה „יש קונה עולמו **בשעה אחת**".

וגם סיום הפיסקא „בעזה"י" שייך לענין התשובה, שהרי כללות ענין התשובה הוא רק בעזרתו ית', כמארז"ל[91] „אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו".

(כ"ק אדמו"ר[92])

יח. מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו לבאר היטב איך הוא קרוב מאוד בדרך ארוכה וקצרה בעזה"י: הגישה לעבודת ה' המבוארת בדף השער דספר התניא היא לכאורה שונה בתכלית מהגישה המבוארת בהתחלת ספר „צוואת הריב"ש":

בדף השער דספר התניא מודגש שישנם חילוקי דרגות בעבודה – „בפיך", „בלבבך" ו„לעשותו", „דרך ארוכה וקצרה" וכו', ובכל זה צריך „לבאר היטב איך הוא קרוב מאוד", ענין הדורש ריבוי יגיעה, ומצריך עזר מיוחד מהשי"ת („בעזה"י"). וממילא מובן, שמי שמתייגע ואינו מצליח להבין ענין מסויים – הרי הוא מצטער מזה וכו'.

ואילו בהתחלת ספר צוואת הריב"ש[93] איתא: „שויתי ה' לנגדי תמיד[94], שויתי לשון השתוות, בכל דבר המאורע הכל שוה אצלו .. וכן[95] האדם צריך לעבוד השי"ת בכל כחו[96] .. מפני שהשי"ת רוצה שיעבדו אותו בכל האופנים. והכוונה כי לפעמים אדם הולך .. ואינו יכול להתפלל וללמוד כדרכו, וצריך לעבוד אותו באופנים אחרים, ואל יצער את עצמו בזה, כי השי"ת רוצה שיעבדוהו בכל האופנים, פעמים באופן זה ופעמים באופן זה כו'".

והרי כאשר עבודת האדם היא באופן ד„שויתי, לשון השתוות" – הרי אין נפק"מ אם העבודה היא „בפיך", „בלבבך" או „לעשותו", ואם היא „דרך ארוכה" או „קצרה", ואם הדבר הוא „קרוב מאוד" או „מעבר לים" או „בשמים", עד שאפילו אינו מצטער מזה („ואל יצער את עצמו בזה").

והביאור בזה – שהדבר תלוי בחילוק בין תורת הבעש"ט (תורת החסידות הכללית) לתורת אדה"ז (תורת החסידות כפי שנמשכה ובאה בפרטי הדרגות דחב"ד):

בתורת החסידות הכללית – מודגשת הגישה לעבודת ה' באופן של כלל, „שויתי לשון השתוות", שאין חילוק כלל בין עבודה זו לעבודה אחרת, ולכן גם כאשר „אינו יכול להתפלל וללמוד כדרכו, וצריך לעבוד אותו באופנים אחרים" – אינו מצטער מזה כלל, „כי השי"ת רוצה שיעבדוהו בכל האופנים".

משא"כ בתורת חסידות חב"ד – מכיון שכל דבר צריך לבוא באופן של הבנה והשגה, בחכמה בינה ודעת, ובסדר מסודר דוקא (לכל לראש – חכמה, נקודת השכל; אח"כ – בינה, הבנה והשגה; ואח"כ – דעת, ענין ההתקשרות), אי אפשר לומר שהכל הוא בהשוואה, ואדרבה – נחוץ להדגיש שישנם חילוקי פרטים, מכיון שההדגשה היא על העבודה הפרטית החודרת במציאותו של האדם באופן פנימי.

[וע"ד הידוע[97] בענין החילוק בין הכוונה הכללית שבכל המצוות לכוונה הפרטית שבכל מצוה בפ"ע: הכוונה הכללית שבכל המצוות שווה היא – קיום רצונו של הקב"ה, ואין בזה שום חילוק בין מצוה קלה לחמורה, מצוה שקיומה בביהמ"ק דוקא או מצוה שקיומה גם בחו"ל וכו'; משא"כ בנוגע לכוונה הפרטית שבכל מצוה בפ"ע – מובן ופשוט שישנם חילוקי דרגות במצוות].

ואין סתירה בין שני האופנים, כי הם ב' מצבים ודרגות שונות בעבודת האדם, ושניהם מוכרחים המה:

תורת החסידות הכללית – היא התחלת ענין החסידות, היינו התחלת העבודה. ואז העבודה היא באופן של כלל, „שויתי לשון השתוות" (בדוגמת הענין ד„אני מתפלל לודאי דצ"ל „וכן האדם", והוא המשך הפיסקא שלפנ"ז (ומה שחילקו ב' הפיסקאות לכאורה אינו נכון). וכ"ה באור תורה להה"מ (סעיף רה"א (ער, סע"א ואילך)).

87) ב"מ פה, ריש ע"ב. נדרים פא, א. **88)** ראה בארוכה לקמן אות יט. וש"נ. **89)** ראה גם תו"מ חי"ח ע' 209. **90)** ע"ז יו"ד, סע"ב. וש"נ. **91)** קידושין ל, ב – הובא לקמן פי"ג. **92)** תו"מ חכ"ז ע' 192 ואילך. **93)** ס"ב־ג (ע' א ואילך). **94)** תהלים טז, ח. **95)** לפנינו בדפוס – „וכל האדם", אבל לשון זה אינו מחוור, וקרוב **96)** נ"א: בחינותיו. **97)** ראה לקמן רפמ"א. לקו"ת שלח מ, א. שער האמונה פי"ג (כו, א ואילך). עטרת ראש דרוש לעשי"ת נח, ב ואילך. המשך תרס"ו ע' עז. ועוד.

לדעת זה התינוק"[98], שכוונת התינוק היא לעצמות ומהות, ושם לא שייך שום חילוקים[99].

אבל לאחר שבאים מתורת החסידות הכללית לתורת חסידות חב"ד [שהוא דבר הכרחי, שהרי דוקא ע"י חסידות חב"ד אפשר להבין את תורת הבעש"ט באופן של הבנה והשגה ובאופן פנימי, ודוקא ע"י חסידות חב"ד נפעל „יפוצו מעיינותיך (מעיינות הבעש"ט) חוצה"[100], כמבואר בשיחה הידועה[101] שעיקר ענין „יפוצו מעיינותיך חוצה" התחיל לאחרי גאולת אדה"ז בי"ט כסלו] – נדרשת עבודה פרטית דוקא, עבודה שחודרת בכל הפרטים דחכמה בינה ודעת, ואזי אין זה באופן של השתוות, אלא ההדגשה היא על החילוקים שבאופני העבודה, כנ"ל.

וזהו גם הטעם שדוקא בדף השער דספר התניא דרושה ההדגשה ש„קרוב אליך הדבר מאוד גו'":

כאשר העבודה היא באופן של כלל, בלי חילוקים בפרטי העבודה – אין צורך כ"כ להדגיש ש„קרוב אליך הדבר מאוד גו'", כי: (א) אין נפק"מ בדבר, שהרי גם אם עבודה זו „רחוקה היא" – הרי זה בהשוואה; (ב) אדרבה: במצב ד„אני מתפלל לדעת זה התינוק" – אין זה „קרוב גו' מאוד", כי אם עצם מציאותו (אלא שצריך לגלות זאת אח"כ ע"י העבודה הפרטית). משא"כ בעבודה באופן של פרט – יש צורך להדגיש ש„קרוב אליך הדבר מאוד גו'", „לבאר היטב איך הוא קרוב מאוד בדרך ארוכה וקצרה". (כ"ק אדמו"ר[102])

יט. כי קרוב אליך הדבר מאוד .. בדרך ארוכה וקצרה: בפירוש הכתובים[103] „כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאת היא ממך גו' כי קרוב אליך הדבר מאוד גו'" – מצינו כמה פירושים: (א) רש"י פירש „כי קרוב אליך – התורה ניתנה לכם בכתב ובע"פ", היינו ש„הדבר" קאי על כללות התומ"צ, וכ"פ הרמב"ן בפירוש הראשון. (ב) הפירוש השני („והנכון") ברמב"ן – שהכתוב „כי המצוה הזאת גו'" קאי על מצות התשובה, הנזכרת בכתוב שלפנ"ז – „כי תשוב אל ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך"[104], וכ"פ אדה"ז בלקו"ת[105]. (ג) פירוש הגמרא בעירובין[106] – דקאי במיוחד על לימוד התורה.

ומדברי אדה"ז כאן מובן שמפרש כפירוש הא', דקאי על כללות התומ"צ [שהרי בספר התניא מדובר על כללות העבודה, ולאו דוקא על עבודת התשובה, ולקמן[107] מבואר ש„בלבבך" קאי על ענין האהבה].

ויש לתווך כל הפירושים – בכמה אופנים:

א) אמנם הכתוב עצמו קאי על מצות התשובה, אבל כיון שגם מצות התשובה נלקחת מן התורה, עכצ"ל דמ"ש „לא נפלאת גו' כי קרוב גו'" קאי גם על התורה (דאל"כ גם על התשובה א"א לומר „כי קרוב גו'"). וממילא קאי גם על המצוות, שהרי „גדול תלמוד שמביא לידי מעשה", כולל ובמיוחד ענין האהבה, שהיא השורש לכל המצוות[108].

ב) עבודתם של בנ"י בגלוי (פירוש רש"י, „פשוטו של מקרא") – צ"ל עבודה מסודרת בקיום התומ"צ; אבל בפנימיות (כפירוש הרמב"ן, הפירוש הפנימי שבכתובים) – צריך שיורגש בכל אחד מישראל שקיום התומ"צ תוכנו הוא התשובה אל ה' (בלשון הכתוב[109] – „והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה"), שמשיב הנפש למקורה ושרשה ולדבקה בהקב"ה – בהיותו נשמה בגוף[110]. וכידוע הפירוש[111] בלשון רז"ל[112] „תשובה ומעשים טובים", שמקדים תשובה למעשים טובים, כי כדי שיהיו מעשי המצוות טובים ומאירים באור ה' צ"ל ענין התשובה.

ועפ"ז יש לפרש[113], ש„דרך ארוכה" ו„דרך קצרה" הם שני אופנים באופן הקירוב דתומ"צ („קרוב מאוד") לבנ"י, בהתאם לשני הפירושים בכתוב „כי קרוב גו'": „דרך קצרה" – קאי על עבודת הצדיקים (קיום התומ"צ), שהם כמו ש„עשה האלקים את האדם ישר"[114], בלי בלבולים, אלא האדם לומד תורה ומקיים מצוות ודבק בה'; ו„דרך

---

98) שו"ת הריב"ש סקנ"ז בשם ר"ש מקינון – הובא ונתבאר בשורש מצות התפלה להצ"צ פ"ח (דרך מצוותיך קיח, א). **99)** ומ"מ, אף שענין ההשתוות הוא „מדריגה גדולה מאוד" (צוואת הריב"ש שם), אין הכוונה שצריך להסתפק בתפלה „לדעת זה התינוק" בלבד, אלא צריך גם „להיות דבוק בהשי"ת [במחשבתו] ולייחד יחודים" [ששלימות ענין זה הוא במדריגת עולם האצילות, כמבואר בכ"מ שמחשבה סתם היא בעולם הבריאה, אבל מחשבה עילאה היא בעולם האצילות (ראה מאמרי אדה"ז תקס"ד ע' קט)], כמ"ש בצוואת הריב"ש שם. **100)** משלי ה, טז. וראה אגה"ק דהבעש"ט הידועה – נדפסה בכתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ. **101)** סה"ש תורת שלום ס"ע 112 ואילך. **102)** תו"מ תשמ"ב ח"ד ע' 2192 ואילך. **103)** נצבים ל, יא ואילך. **104)** בלקו"ת (נצבים מה, ב) הובאה ראי' לזה ממ"ש „המצוה" לשון יחיד, דאי קאי על כל התורה כולה הול"ל „כי כל המצוות", בלשון רבים. ובדעת רש"י י"ל בפשטות, שמאחר שהכתוב בא להדגיש שהתומ"צ קרובים מאוד לכל אחד מישראל, לכן נאמר הכתוב בלשון יחיד, כדי להדגיש שקיום התומ"צ נקל לבנ"י כקיום מצוה אחת (ראה פרש"י וישלח לב, ו. פ' שופטים כ, א). **105)** שם, ג [ובהגהת הצ"צ שם – ש„כ"כ בר"ח פ"א משער התשובה בשם הרמב"ן". וי"ל הטעם שלא הביא מדברי הרמב"ן עצמו (ראה גם לקו"ש חי"ד ע' 112 הערה 24) – כי ברמב"ן הובאו ב' פירושים (כבפנים), משא"כ בר"ח הובא רק הפירוש הב']. **106)** נה, רע"א. **107)** פי"ז. **108)** ראה לקמן פ"ד. „חינוך קטן" בתחלתו. **109)** קהלת יב, ז. **110)** ראה לקו"ת ר"פ האזינו (עא, ג ואילך). דרושים לשמע"צ פה, א. ובכ"מ. **111)** ראה לקו"ת דרושים לשמע"צ שם. ועוד. **112)** אבות פ"ד מי"ז. **113)** אחד הפירושים – נוסף על המבואר בארוכה לקמן אות כו. **114)** קהלת ז, כט.

ארוכה" – קאי על עבודת בעלי תשובה, שבאה לאחרי ש„המה בקשו חשבונות רבים"[114], שיש להם בלבולים וכו', עד שלאחרי אריכות הדרך באים סו"ס לדרך העולה בית א־ל.

ושתי דרכים (אופנים) אלו הן לא רק בעבודת הצדיקים ועבודת בעלי תשובה כפשוטם, אלא ישנן בכל אחד מישראל (כנ"ל): עבודת ה' „בכל לבבך ובכל נפשך"[115], באופן של סדר ומדידה – היא בכללות עבודת הצדיקים, „דרך קצרה"; והעבודה ד„בכל מאודך"[115], למעלה ממדידה והגבלה – היא בכללות עבודת התשובה[116], שהיא „בחילא יתיר"[117], „דרך ארוכה".

(כ"ק אדמו"ר[118])

כ. כי קרוב אליך הדבר מאוד .. לבאר היטב איך הוא קרוב מאוד בדרך ארוכה וקצרה: צריך להבין: (א) איך יתכן שהביאור על „קרוב **אליך הדבר מאוד"[119] (ש„אליך" קאי על כאו"א מישראל) – ולא עוד אלא שאדה"ז עצמו מדגיש שהביאור הוא** „איך **הוא קרוב מאוד" – הוא „בדרך** ארוכה**"? (ב) מדוע מקדים אדה"ז „ארוכה" ל„קצרה" – היפך הסדר ד„מן הקל אל הכבד"?**

והביאור בזה – שענין זה הוא ע"ד „קפיצת הדרך" (כי כשם שישנה „קפיצת הדרך" בגשמיות, כך ישנו ענין זה ברוחניות, שהרי כל הענינים הגשמיים „נשתלשלו מהן"[120] – מהרוחניות).

ובהקדים, שב„קפיצת הדרך" ישנם שני אופנים: (א) קפיצה ודילוג מעל **הדרך, היינו שהולכים רק בתחילת הדרך ובסופה, ומדלגים את שאר הדרך. (ב) הליכה** בכל **הדרך, אלא שהדרך מתקפלת קטע מעל קטע, בבא מעל בבא, כך שבשטח קצר כלול שטח ארוך, ובהליכה מועטת עוברים מרחק רב [וע"ד מארז"ל[121] עה"פ[122] „הארץ אשר אתה שוכב עליו לך אתננה גו'" – „מלמד שקיפלה הקב"ה לכל ארץ ישראל והניחה תחת יעקב אבינו כו'"].**

ובנדו"ד: אין מקום לומר שכוונת אדה"ז היא ל„קפיצת הדרך" באופן הא', שהרי באופן זה אין הולכים את כל הדרך, ואין זו „דרך ארוכה"; אלא כוונתו היא ל„קפיצת הדרך" באופן הב' – שההליכה היא בכל **הדרך, „דרך ארוכה", ואעפ"כ ההליכה עצמה היא „קצרה" („דרך ארוכה וקצרה")[123], ולכן הדבר „קרוב מאוד" לכאו"א מישראל.**

(כ"ק אדמו"ר[124])

כא. קרוב אליך: „אליך**" – לשון יחיד, היינו לכאו"א מישראל ביחוד, בדוגמת מה שמצינו[125] שהתחלת „כללות כל התורה כולה"[126] היא „אנכי הוי' אלקיך"[127], לכאו"א מישראל ביחוד.**

(כ"ק אדמו"ר[128])

כב. בפיך ובלבבך לעשותו: סדר הדברים („בפיך" – דיבור, „בלבבך" – מחשבה, „לעשותו" – מעשה) צריך ביאור[129], שהרי אין זה לא הסדר דמלמעלה למטה (מחשבה דיבור ומעשה), ולא הסדר דמלמטה למעלה (מעשה דיבור ומחשבה).

והביאור בזה – שלאמיתו של דבר סדר העבודה אצל כל אחד ואחד הוא בהתאם לסדר הכתוב „בפיך ובלבבך לעשותו", היינו שלכל לראש ישנו ענין הדיבור, לאח"ז – מחשבה, ולאח"ז מעשה.

ובפרטיות מצינו סדר זה בכמה וכמה ענינים:

א) בסדר חיי האדם: התחלת לימודו („משיתחיל לדבר") היא בזה ש„מלמדו אותיות התורה", ואח"כ נקודות וקריאה, בלי הבנת פירוש המלות וכו' (כמבואר בפרטיות בהלכות ת"ת לאדה"ז[130]) – „בפיך"; לאח"ז – מלמדים אותו פירוש המלות, פירוש (תוכן וכוונת) המצוות, ושאר ענינים שבתורה – „ובלבבך"; ורק לאח"ז, כשנעשה „בן שלש עשרה שנה למצוות"[131] – בא לידי שלימות גם במעשה המצוות, „לעשותו".

ב) בסדר העבודה שבכל יום ויום (שהרי בכל יום מתחיל עולם חדש וחיים חדשים[132], כמ"ש[133] „חדשים לבקרים רבה אמונתך"): מיד כשניעור משנתו (עוד לפני שנוטל ידיו, ולפני שמהרהר בדברי תורה[134]) – ישנו ענין הדיבור, אמירת „מודה אני לפניך"[135] – „בפיך"; לאח"ז – ענין התפלה (כולל – פירוש המלות) ולימוד התורה (כולל –

---

115) ואתחנן ו, ה. **116)** ראה לקו"ת תצא לט, א. ובכ"מ. **117)** ראה זח"א קכט, ב. **118)** לקו"ש חל"ד ע' 172. תו"מ ח"מ ע' 358 ואילך. **119)** ופשוט ש„קרוב" היינו קרוב כפשוטו, ולא בדרך רמז (וזהו „בדרך ארוכה", כי רמז הוא דרך ארוכה לגבי פשט) – כי ביאור בדרך רמז אינו „קרוב מאוד". **120)** לקמן רפ"ג. **121)** חולין צא, ב – הובא בפרש"י עה"פ. **122)** ויצא כח, יג. **123)** דוגמא לדבר: (א) חכם גדול, שכשאומרים לו סברא קצרה, נקודת הענין, מיד וללא השתדלות יתירה מבין הוא את כל הסברות הנכללות באותה סברא. (ב) אדם שיודע היטב איזה ענין, שכשרוצים להזכיר לו את הענין, אין צורך לחזור לפניו את כולו, אלא די בהזכרת נקודת הענין, וממנה יזכר במחשבתו בכל הענין. **124)** תו"מ תשמ"ח ח"ד ע' 354 ואילך. **125)** יל"ש יתרו רמז רפו. ועוד. **126)** לקמן רפ"כ. **127)** יתרו כ, ב. **128)** שיחת מוצאי ש"פ שמות תש"מ. **129)** ראה גם לקמן רפ"ז. וש"נ. **130)** בתחלתו. וש"נ. **131)** אבות ספ"ה. **132)** ראה שו"ע אדה"ז או"ח רס"ד. סמ"ן ס"ו. **133)** איכה ג, כג. **134)** שו"ע אדה"ז שם (במהדו"ב) ס"א ס"ו. **135)** שם (ובמהדו"ק ס"ה).

הבנה והשגה), „בלבבך"; ורק לאח"ז הולך לעבודתו במעשה המצוות – „לעשותו".

ג) בחיי כללות בנ"י בתור קומה שלימה, החל ממעמד הר סיני (שאז פרחה נשמתם[136], ולאח"ז ניתנה להם נשמה חדשה[137]): לכל לראש הי' ענין הדיבור – ששמעו הדיבור „אנכי" וקיבלוהו על עצמם, ואז לא הי' עדיין ענין של הבנה והשגה (ואדרבה – „פרחה נשמתם") – „בפיך"; לאח"ז, כשהחזירה להן הקב"ה בטל תחי', שהוא „טל תורה"[138] – אז הי' אצלם ענין ההבנה והשגה בעשרת הדברות, „בלבבך"; ולאח"ז, בלכתם מהר סיני, כמ"ש[139] „שובו לכם לאהליכם" – התחיל הענין ד„לעשותו".

ד) בכללות משך הזמן ד„שית אלפי שנין דהוי עלמא", שנחלק ל„שני אלפים תהו, שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח"[140]: ההתחלה היא בשמיעת דיבורי התורה והמצוות וקבלתם בהר סיני – „בפיך"; לאח"ז בא ענין הלימוד, „שני אלפים תורה", ללמוד ולהבין את הענינים שקיבלו בהר סיני – „בלבבך"; ולאח"ז „שני אלפים ימות המשיח" – שבהם נעשית ההכנה לקיום המצוות בתכלית השלימות, „כדבעי לי' למיעבד"[141] [כידוע ששלימות קיום המצוות תהי' בימות המשיח, כמ"ש[142] „ושם נעשה לפניך .. כמצות רצונך", משא"כ קיום המצוות בזמן הזה אינו אלא בבחי' „הציבי לך ציונים"[143], „סימנים" והכנות למצוות שיקיימו בימות המשיח[144]] – „לעשותו".

(כ"ק אדמו"ר[145])

כג. **לבאר היטב איך הוא קרוב מאוד:** מזה מובן שכל הענינים המדוברים בספר התניא (ח"א) נוגעים באופן ישיר לתוכן זה – עצות ודרכים בעבודת ה' לבאר „איך הוא קרוב מאוד"[146].

ולכן מצינו בכו"כ ענינים בתניא, שכשנתבארו במקומות אחרים בדא"ח באו באריכות ובכו"כ ביאורים וכו', ואילו בתניא מדובר אודותם בקצרה[147], כיון שבתניא נכללו בגילוי[148] רק הענינים הנוגעים באופן ישיר לבאר „איך הוא קרוב מאוד". ואפילו השקו"ט בקבלה המוכרחת ליישוב הענינים שבפנים – כיון שאינה נוגעת באופן ישיר לתוכן התניא, נכללה ב„קונטרס אחרון" או ב„הגהה" בפנים, ולא בפנים הספר עצמו.

(כ"ק אדמו"ר[149])

כד. **להעיר משינויי הלשונות בזה בין חלקי התניא:** בנוגע לח"א (ספר של בינונים) – כותב אדה"ז ומקדים „לבאר היטב איך הוא קרוב גו'"; בנוגע לח"ב (שער היחוד והאמונה) – „להבין מעט מזער מ"ש בזהר כו'"; ובנוגע לח"ג (אגרת התשובה) – כותב בפנים[150] „ההכרח לבאר היטב בהרחבת הביאור"[151].

(כ"ק אדמו"ר[152])

כה. **לבאר היטב איך הוא קרוב מאוד בדרך כו':** לשון זה הוא בדוגמת פתיחת הרמב"ם לספריו – ראה לעיל בלקוטים (ס"ע ד ואילך) אות יד.

כו. **בדרך ארוכה וקצרה:** יש מפרשים שכוונת אדה"ז היא לשתי דרכים – „דרך ארוכה" ו„דרך קצרה", והן שתי הדרכים המבוארות בספר התניא: הדרך הא'[153] – אהבה ויראה הנולדות ע"י עבודת האדם בהתבוננות בגדולת ה', והיא „דרך ארוכה", כי ענין זה (הולדת אהוי"ר בלב, או אפילו במוח) דורש יגיעה וזמן ארוך; והדרך הב'[154] – שהאדם מעורר בעצמו אהבתו הטבעית לה', והיא „דרך קצרה", לפי שבה אין האדם מוליד בלבו אהבה ויראה לה', אלא רק זוכר ומעורר אהבתו המסותרת, שישנה בלב כל ישראל בעצם[155].

אבל יותר נראה שאין כוונת אדה"ז לשתי דרכים, אלא לדרך אחת שהיא „ארוכה וקצרה"[156]. וכמו שמצינו בסיפור חז"ל[157]: „אמר ר' יהושע בן חנני' .. פעם אחת הייתי מהלך בדרך וראיתי תינוק יושב על פרשת דרכים, ואמרתי לו באיזו דרך נלך לעיר, אמר לי זו קצרה וארוכה וזו

136) שבת פח, ב. **137)** ולכן למדים דיני גירות – „גר שנתגייר כקטן שנולד דמי" (יבמות כב, א. וש"נ) – ממתן תורה (ראה שם מו, א ואילך. וש"נ). **138)** לקמן ספל"ו. וש"נ. **139)** ואתחנן ה, כז. **140)** סנהדרין צז, סע"א. וש"נ. **141)** כתובות סז, רע"א. **142)** נוסח תפלת המוספין. **143)** ירמי' לא, כ. וראה ספרי ופרש"י עקב יא, יח. רמב"ן אחרי יח, כה. **144)** ראה בארוכה המשך וככה לאדמו"ר מהר"ש פי"ז ואילך (סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תכ ואילך). **145)** תו"מ ח"י ע' 247 ואילך. **146)** ועד"ז בשעהיוה"א, שכל הענינים שבו הם ביאורים בענין היחוד והאמונה. **147)** ואפילו בלשון אדה"ז עצמו ישנו חילוק – הן בסגנון והן בתוכן – בין „לשון אדמו"ר נ"ע בעצמו" שבתו"א (חיי שרה טז, רע"ג, וראה גם תרומה פא, א) ובין לשונו בתניא. **148)** משא"כ ברמז ובהעלם – נכללו בתניא גם ענינים נוספים, כדמוכח מזה שבספרי ודרושי חסידות נתבארו כו"כ ענינים וביאורים המרומזים בתיבות התניא. וע"ד שמצינו בתושב"כ בכלל, ובפרש"י עה"ת בפרט, שאף שברמז נכללים בהם ענינים של רמז ודרוש וסוד, מ"מ בגילוי קיי"ל (שבת סג,א. וש"נ) „אין מקרא יוצא מידי פשוטו", ופרש"י בא לפרש פשוטו של מקרא דוקא. **149)** לקו"ש חכ"א ע' 429 ואילך. תו"מ חמ"ט ע' 88 ואילך. **150)** פ"ד. **151)** וראה לקוטי לוי"צ לאגה"ת שם (לקוטי לוי"צ לתניא ע' כט). **152)** לקו"ש חי"ז ס"ע 519. **153)** המבוארת לקמן פט"ז ופי"ז. **154)** המבוארת לקמן פי"ח ואילך. **155)** ולהעיר מהמבואר לעיל אות יט (ששם נתבארו ב' הדרכים באופן אחר). **156)** ועפ"ז מסתבר שכל הדברים המבוארות בספר התניא הן באופן של „דרך ארוכה וקצרה". **157)** עירובין נג, ב. ובאיכ"ר פ"א, יט – בשינוי לשון.

ארוכה וקצרה[158], והלכתי בקצרה וארוכה, כיון שהגעתי לעיר מצאתי שמקיפין אותה גנות ופרדיסין, חזרתי לאחורי, אמרתי לו בני הלא אמרת לי קצרה, אמר לי ולא אמרתי לך ארוכה" – שגם שם „דרך ארוכה וקצרה" קאי על דרך אחת.

ביאור הדברים:

אע"פ שלכאו"א מישראל יש בלבו פנימה אהבה טבעית להקב"ה מתולדתו, וקרוב מאוד לעורר ולגלות אהבה זו – מ"מ, כל זמן שלא חדרה האהבה בכל מציאות האדם, הרי האדם „רחוק" מקיום התומ"צ[159], כי אפשר שיהיו לו מניעות ועיכובים וכו'. והרי זה ע"ד „דרך קצרה וארוכה" (במשל הנ"ל), שאף שההליכה בה היא קצרה, אבל בנוגע להגעה למחוז חפצו – הרי היא ארוכה, כי אף שנמצא סמוך ממש למחוז חפצו, יש דברים המונעים ומעכבים כניסתו.

וזהו ענינה של עבודת ה' „בפיך ובלבבך לעשותו" (המבוארת בארוכה בספר התניא) – לבוא לידי אהבת ה' החודרת בכל מציאות האדם עד למעשה בפועל („בפיך וגו' לעשותו"), שאף שדרושה לזה עבודה ויגיעה גדולה (שהרי האהבה הטבעית הנ"ל מצ"ע היא מסותרת), מ"מ על־ידה נעשה האדם „קרוב" לקיום התומ"צ. והרי זו „דרך ארוכה וקצרה", כיון שעל־ידה מגיע האדם אל „עיר אלקינו"[160], ונכנס אלי' בלי מניעות ועיכובים.

*

והנה, החילוק שבין ב' דרכים אלו – „דרך קצרה וארוכה" ו„דרך ארוכה וקצרה" – הוא ע"ד כללות החילוק בין שיטת חסידות פולין לשיטת חסידות חב"ד[161]:

שיטת חסידות פולין היא – „צדיק באמונתו יחי'"[162], „אל תקרי יִחְיֶה' אלא יְחַיֶּה'", היינו שהעסק בפנימיות התורה הוא ע"י צדיק הדור, והצדיק מחי' את המקושרים אליו באמונת צדיקים („באמונתו"), ופוטרם מההתעסקות בפנימיות התורה בעצמם[163], ולהם נותר לעסוק רק בענינים של מעשה בפועל (היינו שה„תלמוד" של הצדיק מביא את ה„מעשה" גם אצלם).

ושיטה זו היא „דרך קצרה וארוכה":

מאחר שלימוד פנימיות התורה דורש יגיעה והשתדלות גדולים ביותר, שהרי לימוד זה צריך לתפוס את פנימיות הנפש [וכמבואר בקונטרס לימוד החסידות[164] ש„בתורה הנגלית .. הנה מציאות גוף ההלכה .. ידוע ומושג לכל בעצם גוף מציאותו, אבל .. בתורת החסידות הרי גוף מהות מציאותם (של הענינים הנלמדים) רחוק מתפיסת השכל", ולא עוד אלא ש„גם ביאורי הסבר המשלים והדוגמאות הם ג"כ רוחניים", וההבנה וההשגה בהם היא קשה יותר מההבנה וההשגה בענינים גשמיים] – הרי הדרך הפוטרת את האדם מלימוד זה היא לכאורה „דרך קצרה".

אבל לאידך, ההתקשרות עם הצדיק מועלת רק בנוגע לנפש האלקית, והרי תכלית הכוונה היא לברר ולהעלות גם את הניצוצות של הגוף ונפש הבהמית וכחותי' (לא רק כח המעשה, אלא גם כח השכל), וכאשר העבודה אינה באופן זה – אין האדם יכול להכנס ל„עיר", מאחר שלא כל חלקי נפשו נתבררו ונזדככו, ומוכרח הוא לבוא בגלגול כמה פעמים כדי לברר ולזכך את שאר חלקי נפשו הבהמית, ונמצא שדרך זו היא „דרך ארוכה".

ואילו שיטת חסידות חב"ד היא – שכל אחד צריך לעסוק בעצמו בלימוד פנימיות התורה, והדבר נקבע בה כענין עיקרי. וכידוע[165] הסיפור, שכשביקש הרה"צ ר' שלמה מקרלין רשות לנסוע ולבקר במקומות שהיו שייכים לאדה"ז, הסכים לכך אדה"ז, אבל א' מהתנאים שהתנה עמו הי' שמקומות אלו צריכים להמשיך בלימודם בפנימיות התורה, ולא לנהוג בשיטת „באמונתו יְחַיֶּה'", שע"י אמונת צדיקים מוציא אותם הצדיק ידי חובת לימוד פנימיות התורה[166].

ושיטה זו היא אמנם „דרך ארוכה", שהרי כל אחד צריך

158) באיכ"ר שם: זו קרובה ורחוקה וזו רחוקה וקרובה. **159)** ואף ש„בכל עת ובכל שעה בידו של אדם וברשותו הוא להעביר רוח שטות והשכחה מקרבו ולזכור ולעורר אהבתו לה' כו'" (לקמן רפכ"ה) – הרי ענין זה הוא רק בכח, וגם לאחר שזוכר ומעורר אהבתו לה', לכבוש היצר ב„סור מרע ועשה טוב" – לא נעשה הדבר טבע בנפשו, ובכל פעם צריך לחזור ולעורר אהבתו לכבוש היצר. וראה קונטרס העבודה פ"ה (ע' 33). ומה שמסיים (פכ"ה שם) „אלא משום שקיום התומ"צ תלוי בזה שיזכור תמיד ענין מסירת נפשו לה' על יחודו, שיהי' קבוע בלבו תמיד ממש יומם ולילה לא ימיש מזכרונו" – י"ל שזוהי דרגא נעלית בגילוי אהבה מסותרת, שנעשית כמו טבע בנפשו. ועצ"ע. **160)** ל' הכתוב – תהלים מח, ב. ועוד. **161)** כידוע (ראה גם תו"מ חכ"א ע' 193. וש"נ) שבין תלמידי הבעש"ט והרב המגיד היו כמה שיטות, ונחלקו בכללות לשני סוגים אלו. **162)** חבקוק ב, ד. וראה מכות כד, א. לקמן פל"ג. **163)** דוגמא לדבר בנגלה דתורה – מ"ש האריז"ל (ס' הגלגולים פ"ד. שער הגלגולים הקדמה יא, טז – הובא בהלכות ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ד, וביתר ביאור – לקמן באגה"ק רסכ"ט) ש„כל אדם מישראל צריך לבוא בגלגולים רבים עד שיקיים כל תרי"ג מצוות התורה", כולל המצוות השייכות לכהנים ולויים, „לבד מצוות התלויות במלך, שהוא מוציא את כולם כי הוא כללות כולם" (ראה גם לקו"ש חי"ח ע' 192 הערה 55 ובשוה"ג שם. וש"נ). **164)** פי"א ואילך (ע' 19 ואילך), ולאח"ז – באגרות־קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"ג ע' שנג ואילך. **165)** ראה לקו"ד ח"א ע' רצג. ועוד. **166)** ומובן, שכשם שאצל אדה"ז הי' תנאי זה ענין עיקרי, כך אצל ר"ש מקרלין הי' הסדר ד„באמונתו יְחַיֶּה'" ענין עיקרי, היינו שהחילוק ביניהם בענין

להתייגע וללמוד פנימיות התורה בעצמו, באופן שיהי׳ מובן לא רק לנפש האלקית אלא גם לשכל האנושי (ע״י משלים והסברים וכו׳), והלימוד צריך להיות ״מביא לידי מעשה״, היינו שמענין ההשכלה יומשך בעבודה [כביאור אדמו״ר מוהריי״צ[167] בענין ״אין חכם כבעל הנסיון״[168], שההשכלה היא השכלה הראוי׳ לשמה רק כשהדבר בא לידי נסיון, ״בכן״], אבל אעפ״כ, ביחס למילוי שליחות האדם בעולמו — הרי היא ״דרך קצרה״.

ונמצא, שתיבות אלו שכתב אדה״ז — ״בדרך ארוכה וקצרה״ — אינן מליצה בלבד[169], אלא בהן מתבטא כללות תוכנו של ספר התניא, שיטת חסידות חב״ד.

אלא שסדר התגלות תורת החסידות הוא, שתחלה נתגלתה האמונה בפנימיות התורה, שבכללות היא הדרך ד״צדיק באמונתו יִחְיֶה״, ע״י גילוי הנשמה של כאו״א מישראל[170]; אבל שלימות גילוי תורת החסידות היא כאשר האמונה חודרת לשכלו של האדם, באופן ששכלו מבין ויודע את ה׳ בהתאם לאמונה, וכן במדותיו, שמוליד בלבו אהבת ה׳ ויראת ה׳ לפי ערך השכל וההתבוננות.

ודרך זו היא ״דרך ארוכה וקצרה״ בעבודת ה׳, כי אף שדבר זה, שהאמונה שמצד עצם הנשמה תחדור בכל כחות הנפש באופן פנימי, הוא ״דרך ארוכה״ — אבל היא היא הדרך הקצרה והבטוחה להכנס ל״עיר אלקינו״, כי לא נשארו שום דברים המונעים ומעכבים כניסה זו, מאחר שכל כחות הנפש, חב״ד שבנפש וחג״ת שבו, וכן בחי׳ נה״י שבו, כולם חדורים באופן פנימי בחיות בעבודת ה׳, וא״כ האדם כולו, בכלל ובפרט, נכנס ל״עיר אלקינו״.

(כ״ק אדמו״ר[171])

כז. לכאורה צ״ע: אם יכול להגיע ל״מקומו״ ב״דרך קצרה״ — מהי ההוספה ״בדרך ארוכה״?

וי״ל שזוהי ההוספה ד״יתרון האור מן החושך״[172], שמהפכים המדידות וההגבלות והענינים המבלבלים להליכה בדרך זו (הגורמים שהדרך תהי׳ ״ארוכה״), ועי״ז נעשית ה״דרך קצרה״ — קצרה עוד יותר, בתמצית ועומק ופנימיות יותר.

(כ״ק אדמו״ר[173])

כח. בדרך ארוכה וקצרה בעזה״י: כלומר: אף שלכאורה היא ״דרך ארוכה״, הרי מצד ״עזרת ה׳ יתברך״ נעשית ״דרך קצרה״.

(כ״ק אדמו״ר[174])

כט. י״ל הרמז בזה: מצד בחי׳ היחידה שבנפש כאו״א מישראל — הרי עבודתו בהפצת אלקות בעולם היא ״דרך קצרה״ (״קרוב אליך הדבר מאוד״); ויחד עם זה היא ״דרך ארוכה״, כי העבודה צריכה לחדור בכל עשר כחות נפשו בפנימיות, שלזה צ״ל ידיעה והתבוננות וכו׳, ולזה גופא צ״ל ״עזר השם יתברך״.

(כ״ק אדמו״ר[175])

ל. דרך ארוכה וקצרה: רמז לב׳ האופנים בביאת המשיח (הנפעלת ע״י הפצת המעיינות דתורת החסידות, שספר התניא הוא ה״תורה שבכתב״ שלה)[176]: ״זכו — אחישנה״ (״דרך קצרה״), ״לא זכו — בעתה״ (״דרך ארוכה״).

(כ״ק אדמו״ר[177])

לא. בעזה״י: כתיבת תיבה זו בדף השער שלפני הספר — בדוגמת ענין ״ברכו[87] בתורה תחלה״[178].

(כ״ק אדמו״ר[128])

לב. רמז לשלימות העבודה לא רק מצד עבודת האדם (אש של הדיוט[179]), אלא גם מצד עזר ה׳, אתערותא דלעילא (אש ״מן השמים״), וכמארז״ל[91] ״אלמלא הקב״ה עוזרו אין יכול לו״[178].

ומדייק ״בעזר השם יתברך״ — היינו שהעזר מלמעלה אינו באופן שנמשך רק כחו וכח כחו, ״עילה״ שעל ידה באה ״עילה״ נוספת, אלא באופן של ברכה, כמו ״המבריך את הגפן״[180], שה״גפן״ עצמו נברך ונמשך.

(כ״ק אדמו״ר[181])

לג. הוא ניהו כ״ק אדמו״ר .. שניאור זלמן נבג״מ: שם המחבר לא נזכר בהוצאות: תקנ״ז[182]. תקס״ה. תקס״ו. תק״ף. תקפ״ז.

(כ״ק אדמו״ר[183])

לד. שנת בקדוש ישראל יגילו: כאשר נדפס ספר התניא בפעם הראשונה, צויין בדף השער: ״נדפס .. בשנת כי

זה אינו רק פרט בחילוקי השיטות, אלא ענין עיקרי בכל אחת מהן. **167)** סה״ש תרצ״א ס״ע 190 ואילך. וראה גם תו״מ חכ״ב ע׳ 160. וש״נ. **168)** עקידה פ׳ נח (שער יד ד״ה [הקדמה] השלישית). מעבר יבוק שער ב. וראה גם תו״מ שם ע׳ 270. וש״נ. **169)** וכנ״ל (לקוטים (ע׳ ז) אות כו) שסגנון ספר התניא אינו מורכב ממליצות וכיו״ב. **170)** בהבא לקמן — ראה גם לקו״ש חכ״ד ע׳ 182 ואילך. **171)** לקו״ש חל״ד ע׳ 173 ואילך. תו״מ חכ״ד ע׳ 270 ואילך. **172)** קהלת ב, יג. וראה לקמן פכ״ו. פל״ו. **173)** לקו״ש חכ״ו ע׳ 326 הערה 57. תו״מ תשד״מ ח״ב ע׳ 844 הערה 70. **174)** תו״מ חכ״ד ע׳ 274. **175)** לקו״ש חכ״ט ע׳ 362. **176)** סנהדרין צח, א. **177)** תו״מ חנ״ח ע׳ 382. **178)** ראה גם לעיל אות יז. **179)** ראה יומא כא, ב. **180)** כלאים רפ״ז. רמב״ם הל׳ כלאים פ״ו ה״ז. וראה תו״א מקץ לז, ג. ובכ״מ. **181)** תו״מ חט״ו ע׳ 279. חכ״ד ע׳ 274. תשמ״ו ח״ג ס״ע 296 ואילך. ח״ד ע׳ 407. **182)** ובוודאי כן ציווה אז אדה״ז, ובאופן זה נתן רשותו להדפסת התניא. **183)** הערות שנדפסו בסוף ספר התניא הוצאת תשי״ד ואילך. הגהה לשיעורים בספר התניא (כתי״ק).

קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו לפ"ק (תקנ"ו[184]). וכן כשנדפס ספר התניא בשקלאב (בסמיכות למקומו של אדה"ז)[185], צויין ג"כ פרט השנה בפסוק זה: „כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו" (בשינוי האותיות המודגשות באופן שיעלה בגימטריא תקס"ו).

ומובן שציון פרט השנה בפסוק „כי קרוב גו'" דוקא הוא מדוייק, שהרי על פסוק זה מיוסד ספר התניא. ויש מקום לומר שאדה"ז בעצמו קבע נוסח זה בציון פרט השנה.

אמנם, בספר התניא שנדפס על־ידי „תומכי תמימים", בשנת תר"ס – אשר, ע"פ הוראת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, „הוגה היטב בתוצאה חדשה ומתוקנת גו'", בהשתדלותו של השו"ב ר' אשר גראצמאן מניקולייב[186] – צויין פרט השנה בפסוק[187] „בקדוש ישראל יגילו" (בהדגשת האותיות העולות בגימטריא תר"ס). וכן נשאר בהוצאת תרס"ט (כאשר נרכשה זכות הדפסת ספר התניא לטובת תומכי תמימים, שאז הוגה הספר פעם שני, וניתוספו בו כמה תיקונים) ובכל ההוצאות שלאח"ז[188] (בשינוי האותיות המודגשות).

וי"ל בטעם הדיוק בפסוק זה דוקא:

א) בפסוק זה נזכר שמו של הבעש"ט („ישראל") – מייסד תורת החסידות הכללית, שבאה באופן ד„יתפרנסון"[189] ע"י תורת חסידות חב"ד, החל מספר התניא – וכן מרומז שמו של המגיד (באותיות ד' וב' שבתיבת „בקדוש"). והכוונה היא לקשר את פרט השנה עם הזכרון – „נזכרים ו(עי"ז) נעשים"[190] – של אבות החסידות, במכ"ש וק"ו מהא דמצינו[191] שבהקרבת התמיד היו אומרים „האיר פני כל המזרח עד שבחברון", „כדי להזכיר זכות אבות מזכירין חברון"[192], כיון ששם נקברו האבות, ועאכו"כ בנדו"ד, שמזכירים את שמותיהם של האבות עצמם.

וזהו גם הרמז במ"ש „בקדוש ישראל יגילו" – שמחתו של הבעש"ט על התגלות תורת החסידות באופן של הבנה והשגה ע"י ספר התניא (ע"ד פירוש כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ[193] בלשון „וכעת ישמח ישראל" שבהסכמה לספר התניא).

ב) „ישראל" – קאי על תפארת, כידוע בענין ג' האבות ש„ישראל" הוא תפארת.

והקשר לספר התניא (תושב"כ דפנימיות התורה[194]) – כי נוסף לזה שתורה בכלל היא בחי' תפארת (כמאמר[195] „והתפארת זו מתן תורה"), הרי מעלת התפארת היא היותה בקו האמצעי שעולה עד פנימיות הכתר[196], עצמות א"ס שלמעלה מהשתלשלות, וגילוי בחי' זו הוא בעיקר בפנימיות התורה, כידוע[197] ש„בעסק סתים ופנימיות התורה מאיר בזה העצמות בגילוי יותר".

ועד"ז בכללות יותר, בנוגע לאור הקו – ש„הקו בכלל הוא בחי' קו האמצעי", ע"ד מה שתפארת היא בקו האמצעי[198] – שבאור הקו יש ב' מדריגות, פנימיות וחיצוניות, ופנימיות הקו (ש„שרשו מת"ת הנעלם שזהו מפנימיות ועצמות א"ס") „זהו שנמשך בפנימיות התורה"[199].

וע"י הגילוי דפנימיות התורה, קו האמצעי („ישראל"), באופן שבא בהשגה בפנימיות („יתפרנסון") – נעשה „בקדוש .. יגילו":

„בקדוש" – המשכת החכמה, שהיא בחי' קדש. ומ"ש כאן „בקדוש" (בוא"ו) ולא „בקדש" – כי „קדש" הוא „מלה בגרמי'"[200], היינו בחי' החכמה כפי שהיא בפ"ע, למעלה מההשתלשלות, והכוונה כאן היא שע"י ספר התניא נמשכת בחי' החכמה ובאה בגילוי גם למטה, בהבנה והשגה.

„יגילו" – ע"ד המבואר בלקוטי לוי יצחק[201] בביאור הכתוב[202] „בקדוש ישראל תתהלל", ש„תתהלל" הוא „מלשון יהל אור .. להצהיל פנים משמן[203]", ושמן הוא מקור החכמה[204], היינו המשכת פנימיות הכתר, ולמעלה יותר – עד לבחי' פנימיות ועצמות א"ס [וזהו גם מה שע"י הפצת המעיינות דתורת החסידות זוכים לגאולה העתידה[205], שאז יהי' הגילוי דפנימיות עתיק[206]].

(כ"ק אדמו"ר[207])

184) הוא זמן התחלת ההדפסה, „ותשלם המלאכה יום ג' כ' כסלו תקנ"ז" (כנדפס בסוף ספר התניא דפוס ראשון). וראה לעיל בלקוטים (ע' ו) סוף אות טז. **185)** ואז „ניתוסף בו אגרת התשובה" מהדורא בתרא (זו שבהוצאתנו). **186)** ראה אודותו – סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 28 הערה 22*. **187)** ישעי' כט, יט. **188)** מלבד הוצאת שנגהאי תש"ג. **189)** תקו"ז ת"ו בסופו. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 136 הערה 35. וש"נ. **190)** לשון הכתוב – אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבים – הובא ונתבאר בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט. **191)** יומא כח, א (במשנה). שם, ב. **192)** פרש"י שם, ב – מירושלמי יומא פ"ג ה"א. **193)** ראה לקמן בהסכמות אות יב. **194)** ראה לעיל בלקוטים (ע' ב) אות א. **195)** ברכות נח, ב ואילך. **196)** המשך תער"ב פשס"ב (ח"ג ס"ע א'ד ואילך). ובכ"מ. **197)** שם פשס"ד (שם ע' א'י). **198)** סה"מ תרס"ה ע' פח. **199)** סה"מ תש"ה ע' 193. ובכ"מ. **200)** זח"ג צד, ב. **201)** לזהר ח"א ע' נג. **202)** ישעי' מא, טז. **203)** תהלים קד, טו. **204)** לקו"ת שה"ש כו, ב – הובא בלקוטי לוי"צ שם. **205)** ראה אגה"ק דהבעש"ט – נדפסה בכתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ. **206)** פע"ח שער הק"ש רפט"ו. לקו"ת שה"ש בסופו (מו, סע"ב. נא, ג). ובכ"מ. **207)** הערה לספר קיצורים והערות (ע' קמ). תו"מ ח"י ע' 250 ואילך. ח"פ ס"ע 291. תשמ"ה ח"א ע' 587 ואילך. תשמ"ו ח"ד ע' 412.

על אודות התוצאה החדשה והמתוקנת שנעשתה בידיעת והסכמת
הרבנים שליט"א נכדי אדמו"ר בעל הצ"צ נ"ע זי"ע.

כנון דא צריך לאודועי ברבים. אשר עלינו להודות לה' כי גבר עלינו חסדו עד כה שזכינו בעזר השי"ת להגיה את האגה"ת והאגה"ק על צד היותר נעלה עד מקום שידו של אדם מגעת בעיון נמרץ ע"י השתדלות עצומה וזריזות יתירה בחיפוש אחר חיפוש בכת"י ישנים הנמצאים אצל הרבנים הקדושים שליט"א נכדי אדמו"ר בעל הצ"צ ז"ל נ"ע שיש לסמוך עליהם. ונוסף ע"ז שגם אח"כ ביגיעה עצומה ומתינות גדולה הונף והוברר רבות פעמים לברר וללבן כל דבר עד שבאנו לעומק השוה והמישור לעמוד על דעת חכמים. ובאיזה מקומן זכינו לגוף כתי"ק הנמצאים ת"י הרבנים הנ"ל ואור ה' האיר עינינו להגיה מתוכם גם מעט מן המעט מן השגיאות הנמצאים בהלק"א ושער היחוד והאמונה שבדפוס סלאוויטא נתקנו כעת בעזה"י מלבד אשר בשער היחוד והאמונה הוספנו את ההשלמה מפרק ז'. ועל הטוב זו תורה יזכר לטוב החסיד המפורסם מו"ה **משה ווילער** ז"ל מקריסלאווא אשר יגע וטרח ומצא הרבה להגיה את האגה"ק וקיבץ על יד על יד רבות ההשמטות מהאגה"ק. וכ"ז היה לנו לעינים למלאכת ההג"ה אשר ממנו לקחנו הרבה. וזכות גדול לו בזה. ואנחנו תפלה אשר פועל ידינו ירצה ה' לשמחת לבב כל הצמאים והתאבים לדבר ה' המה דברי כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה נ"ע זי"ע. ויספו ענוים בה' שמחה ואביוני אדם בקדוש ישראל יגילו אבי"ר.

והחובה עלי להודיע כי זכות ההדפסה של זה הספר התניא **תוצאה חדשה ומתוקנת** עם כל התיקונים וההוספות שבו, מסרתי להמדפיסים **האלמנה והאחים ראם** לקנין עולם. ומבלעדם וזולתם אסור לשום אדם להדפיס את הספר התניא הזה שעם התיקונים וההוספות הנ"ל הן בתבנית זה והן בתבנית אחר. וע"ז באתי עה"ח יום א' דחנוכה תר"ס לפ"ק, פה ווילנא.

נאם **אשר ב"ר מאיר ז"ל שו"ב מניקאלאייעב.**

מועדה רבה

אנחנו הח"מ המדפיסים **האלמנה והאחים ראם** מכרנו את זכות הדפסת ספר התניא **תוצאה חדשה ומתוקנת** דשנת חמשת אלפים ושש מאות וששים לברה"ע הלקוחה בידנו מאת ר' אשר ב"ר מאיר גראצמאן שו"ב מניקאלאייעב הבא בכח הרבנים הקדושים שליט"א נכדי אדמו"ר בעל הצ"צ זצ"ל נבג"מ זי"ע, את הזכות הזאת מכרנו עתה לכ"ק אדמו"ר הר"ר **שלום דובער** שליט"א מליובאוויטש ע"י בא כחו ר' אנשיל אראנאוויטש שי' מפה ווילנא לטובת המוסד **תומכי-תמימים**, ומעתה אין אנו רשאים להדפיס את ספר התניא, לא אנחנו ולא באי כחנו, או גם מגירא דילן עד סוף העולם, ונוסף להזכות מכרנו לכ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש הנ"ל ע"י בא כחו הנ"ל את המאטריצין והפלאטין השייכים להדפסת התניא הנ"ל (שמעתה הוא נחשב להונו ורכושו של המוסד הנ"ל) והחובה עלינו לתת מקום לכל הנ"ל בבית דפוסנו כל אימת שירצה ר' אנשיל הנ"ל הבא בכח אדמו"ר שליט"א, וכ"ז נעשה בקנא"ס ובכל תוקף דין תורה ודינא דמלכותא וע"ז באנו עה"ח יום ד' כ"ה לחדש תמוז תרס"ט פה ווילנא

נאום **האלמנה והאחים ראם.**